

ΠΟΕ: Τι έδειξε η αποτυχία στο Κανκούν

Γιάννης Μηλιός¹

1. Αποτυχία ενός επιτυχημένου Οργανισμού;

Η αποτυχία της 5ης Υπουργικής Διάσκεψης του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) στο Κανκούν πλήττει την εικόνα του Οργανισμού: Ενώ στην οκτάχρονη ζωή του ο ΠΟΕ έχει επιληφθεί τόσων υποθέσεων παραβίασης εμπορικών συμφωνιών, όσες απασχόλησαν την «προκάτοχό» του, GATT, σε διάστημα μισού σχεδόν αιώνα (1947-94), διαπιστώνεται η δυστοκία που επικρατεί πλέον στο πλαίσιο του Οργανισμού.

Ως αιτία πολλοί αναλυτές διείδαν μια προσπάθεια των αναπτυσσόμενων δυτικών χωρών να διατηρήσουν το χάσμα πλούτου και ανάπτυξης με τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η άποψη αυτή περιέχει δόση αλήθειας. Ωστόσο δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε ότι το συντριπτικά μεγαλύτερο μερίδιο του παγκόσμιου εμπορίου διεξάγεται μεταξύ των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών χωρών. Οι αντιθέσεις που αναφύονται σχετικά με τη ρύθμιση των εμπορικών σχέσεων μεταξύ των αναπτυσσόμενων οικονομικών κέντρων δεν είναι μικρότερης σημασίας και έντασης από εκείνες μεταξύ αναπτυσσόμενου - αναπτυσσόμενου κόσμου.

Εξάλλου, οι αναπτυσσόμενες χώρες επέλεξαν να συμμετάσχουν στον ΠΟΕ: Ενώ είναι κατανοητή η τάση φιλελευθεροποίησης του εμπορίου μεταξύ χωρών με μικρές διαφορές στο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, πρέπει να εξηγήσουμε τη γενική φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου με την προσχώρηση όλο και περισσότερων αναπτυσσόμενων χωρών στον ΠΟΕ.

2. Οικονομικός ανταγωνισμός και φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου

Αντίθετα με ό,τι συχνά υποστηρίζεται, η παγκόσμια οικονομία δεν είναι ενιαία, κατά το πρότυπο μιας εθνικής οικονομίας (ενιαίο νομικό, θεσμικό και πολιτικό πλαίσιο λειτουργίας της οικονομίας, ενιαίο νόμισμα).

Ακόμα κι αν παραβλέψουμε τις (πάντοτε υπαρκτές) κρατικές πολιτικές και τα μέτρα άμεσου ή έμμεσου προστατευτισμού, οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στις διαφορετικές εθνικές οικονομίες προκύπτουν από την ύπαρξη των διαφορετικών εθνικών νομισμάτων, από την ανυπαρξία, δηλαδή, ενός ενιαίου παγκόσμιου νομίσματος. Έτσι, ενώ σε εθνικό επίπεδο (ή έστω στο επίπεδο της ΕΕ) οι τιμές των εμπορευμάτων εκφράζονται «αυτομάτως» σε μονάδες του εθνικού νομίσματος, στο διεθνές επίπεδο παρεμβάλλεται η συναλλαγματική ισοτιμία.

Ας υποθέσουμε για απλούστευση ότι διάφορες χώρες ανταγωνίζονται για τη διάθεση στη διεθνή (και εγχώρια) αγορά ενός ομογενούς εμπορεύματος (π.χ. βενζίνης 98 οκτανίων). Οι χώρες με τη διεθνώς ψηλότερη παραγωγικότητα είναι αρχικά σε θέση να διαθέτουν στην παγκόσμια αγορά το εμπόρευμα αυτό σε τιμές χαμηλότερες από αυτές των λιγότερο «παραγωγικών» ανταγωνιστών τους, ώστε, όχι μόνο να αποκομίζουν πρόσθετα κέρδη, αλλά και να διευρύνουν συνεχώς το μερίδιό τους στην αγορά. Το αποτέλεσμα για τις περισσότερο «παραγωγικές» χώρες είναι η δημιουργία διευρυνόμενων εμπορικών πλεονασμάτων, ενώ παράλληλα αυξάνουν τα εμπορικά

¹ Αναπληρωτής καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο ΕΜΠ.

ελλείμματα στις χώρες με διεθνώς χαμηλότερη παραγωγικότητα. Τα εμπορικά αυτά ισοζύγια –ελλείμματα ή αντίστοιχα πλεονάσματα– είναι όμως αποφασιστικός παράγοντας που καθορίζει τη μακροπρόθεσμη κίνηση της διεθνούς συναλλαγματικής ισοτιμίας ενός εθνικού νομίσματος. Υπό την πίεση των ελλειμμάτων του εμπορικού ισοζυγίου υποχρεώνεται η χώρα με τη σχετικά χαμηλότερη παραγωγικότητα να υποτιμήσει το εθνικό της νόμισμα, ενώ αντίστοιχα τα πλεονάσματα του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας με την ψηλότερη παραγωγικότητα της εργασίας θέτουν σε κίνηση μια διαδικασία ανατίμησης του δικού της εθνικού νομίσματος.

Μέσα από την υποτίμηση του νομίσματος της λιγότερο αναπτυγμένης χώρας μετασχηματίζονται οι «ψηλές» εθνικές τιμές των προϊόντων της σε μέσες (ή και χαμηλές) διεθνείς τιμές αγοράς. Αντίστοιχα, οι «χαμηλές» εθνικές τιμές των προϊόντων της περισσότερο αναπτυγμένης χώρας (της χώρας με τη σχετικά ψηλότερη παραγωγικότητα) μετατρέπονται και πάλι, μέσα από την ανατίμηση του εθνικού νομίσματος, σε μέσες διεθνείς τιμές. Έτσι, η πίεση του ανταγωνισμού προς τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες εξασθενεί και οι διεθνείς διαφορές στην παραγωγικότητα μπορούν να αναπαράγονται σε μεγάλο βαθμό, ενώ τα πρόσθετα κέρδη, που αποκομίζουν τα περισσότερο αναπτυγμένα εθνικά κεφάλαια, εξανεμίζονται. Παρά τη φιλελευθεροποίηση των συναλλαγών, στο εσωτερικό της παγκόσμιας οικονομίας αναπαράγονται πολύ σημαντικότερες διαφορές ανάπτυξης και παραγωγικότητας από ό,τι σε μια εθνική οικονομία.

Η τροποποίηση αυτή των όρων του οικονομικού ανταγωνισμού στη διεθνή αγορά εξηγεί γιατί όλο και περισσότερες χώρες αποδέχονται το πλαίσιο της σταδιακής μείωσης των μέτρων προστατευτισμού που διαμορφώθηκε αρχικά μεταξύ των αναπτυγμένων χωρών, και σπεύδουν να ενταχθούν σε συμφωνίες και Οργανισμούς όπως η GATT στο παρελθόν και σήμερα ο ΠΟΕ.

3. Τα όρια του φιλελευθερισμού

Η αποτυχία στο Κανκούν δείχνει ότι η τάση φιλελευθεροποίησης των διεθνών οικονομικών συναλλαγών (και αντίστοιχα ο ΠΟΕ) έχουν σαφή όρια. Η εθνική-κρατική συγκρότηση της καπιταλιστικής κυριαρχίας (συστατικό της οποίας είναι όπως είδαμε και το εθνικό νόμισμα) θέτει αυτά τα όρια. Η παγκοσμιότητα της εξουσίας του κεφαλαίου προκύπτει από την αλληλοδιαπλοκή των επιμέρους εθνικών-κρατικών καπιταλιστικών εξουσιών. Διότι η καπιταλιστική εξουσία ασκείται σε όλα τα κοινωνικά επίπεδα. Είναι ταυτόχρονα εξουσία οικονομική (καπιταλιστική εκμετάλλευση), πολιτική και ιδεολογική. Η συνολική αυτή καπιταλιστική εξουσία συμπυκνώνεται πολιτικά από το αστικό κράτος. Το κράτος, με τον κατασταλτικό και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς του, είναι η «αποτρεπτική σχέση» που ακυρώνει τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων και η «ομογενοποιητική σχέση» που επιβάλλει τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων ως συμφέροντα ολόκληρου του πληθυσμού της επικράτειας, ως συμφέροντα εθνικά.

Με άλλη διατύπωση, ο οικονομικός μπερριαλισμός, η τάση επέκτασης των ορίων κυριαρχίας των περισσότερο αναπτυγμένων κεφαλαίων και κρατών, έχει πάντοτε ως όριο την ισχύ της καπιταλιστικής εξουσίας στο εσωτερικό του κοινωνικού σχηματισμού προς τον οποίο κατευθύνεται.